

حقوق و پدافند غیرعامل؛ نقش قوانین و اصول حقوقی در تحقق پدافند غیرعامل و اهداف آن در آئینه قانون برنامه چهارم توسعه

محمود احمدی تجوید^۱

چکیده

با گذر از انقلاب صنعتی و ورود به هزاره جدید که با اتفاقات تلخ جنگ‌های جهانی اول و دوم، جنگ سرد و تقابل قدرت‌های شرق و غرب توأم بوده، همچنین پشت سر گذاشتن انقلاب اسلامی ایران، تهدیدها و فرصت‌های پیرامونی آن به خصوص جنگ هشت ساله، توطئه‌های داخلی و خارجی، اختلافات سیاسی، موضوع هسته‌ای و حقوق بشر مدنظر غرب و گزینه‌های تحمیلی آنها به عنوان تهدیدها و از طرفی مدیریت و رهبری در تقابل تهدیدهای یاد شده که از ناحیه نظام به معنی اعم صورت پذیرفته، با در نظر داشتن ثروت و سرمایه‌های داخلی، در مجموع باعث شده مدیریت دانش در قالب مفهوم پدافند غیرعامل که خود دارای جنبه‌های بسیار متنوع و جامع است اهمیت ویژه‌ای پیدا نماید. خوشبختانه جمهوری اسلامی ایران در راستای اهتمام به این مفهوم (پدافند غیرعامل) و پی بردن به این مسئله نه تنها دیگر، موتور محرک نظام‌های سیاسی و مسائل اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی داخل در نظام سیاسی به سرمایه و نیروی انسانی محدود نمی‌شود بلکه رشد فناوری، صنعت و نظامی‌گری نیز پاسخگوی رقابت پیروزمندانه در عرصه جهانی و حفظ استقلال ملی نخواهد بود که مجموع این موارد و مسائل که در بخش‌های دیگر این نوشتار ارائه خواهد شد، ضرورت پرداختن به مسئله پدافند غیرعامل و تحقق توسعه در این زمینه را بازگو خواهد نمود. لکن حسب عنوان و محور مدنظر (حقوق و پدافند غیرعامل) در این مقاله سعی شده به نقش غیر قابل انکار و البته اجتناب‌ناپذیر اصول حقوقی و قوانین مصوب و داشتن سابقه قانونی و سبقه حقوقی در تحقق اهداف سیاست‌های کلی نظام در مفهوم پدافند غیرعامل اشاره نمود. بررسی مفاهیم تکنوکرات و تکنوکراسی، ضرورت تأسیسات جدید در موازین حقوقی کشور، ادله شرعی و عقلی، توجه اقتصادی مصوبات جاری و آتی، دگرذیسی مفهوم قدرت که از دامنه‌های حقوق عمومی می‌باشد از عناصر و مفاهیمی است که برخی اوقات در قانون برنامه چهارم توسعه و آئین‌نامه اجرایی آن به‌طور مفصل یا جزئی لحاظ گردیده و برخی از آنها اهتمام خاص‌تر را می‌طلبند. همچنین تبدیل پدافند غیرعامل و جایگاه همه جانبه آن به یک باور عمومی همچون سایر دغدغه‌های کلان نظام نیاز به سیر مراحل قانونی و تقنین و مشروعیت بخش به آن را دارد وجود حمایت حقوقی و قانون جامع که هم کلی‌نگر باشد و هم جزئی‌نگر، مفهوم پدافند غیرعامل به آنچه مدنظر مقام معظم رهبری بوده و در ابلاغیه معظم له به مجمع تشخیص مصلحت نظام منعکس است واصل خواهد گردید.

کلیدواژه‌ها: اصول حقوقی، پدافند غیرعامل، ادله شرعی، تکنوکراسی، قانون برنامه چهارم.

^۱. وکیل دادگستری - دوره کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

امیرمومنان علی (ع) در خطبه ۲۴ نهج البلاغه می فرمایند :
سوگند به جان خودم ، در مبارزه با مخالفان حق ، و آنانکه در فساد غوطه ورنند یک لحظه مدارا و سستی
نمی کنم ، وظایف و مقرراتی که (خداوند) برای شما تعیین کرده به پا دارید اگر چنین باشید علی (ع) ضمان
پیروزی شما در آینده می باشد ، گرچه هم اکنون بدست نیاورید.

بخش اول :

ماهیت و ضرورت دفاع غیرعامل

«پدافند غیر عامل یا همان دفاع غیر عامل به مجموعه اقداماتی اطلاق می شود که بکارگیری جنگ افزار
نیاز ندارد و با اجرای آن می توان از وارد شدن خسارات مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی و حساس
نظامی و غیرنظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده و یا میزان خسارات و تلفات را به حداقل ممکن کاهش
داد»^۱

این تعریف در قیاس با تعریفهای دیگری که از پدافند غیرعامل (passive defense) از ناحیه صاحب
نظران ارائه گردیده کاملتر بنظر می رسد لکن توجه به غایت اصلی و مهم دفاع غیرعامل و فلسفه وجودی آن
که انسان و یا عبارتی صحیح تر مجموعه انسانی در قالب ملت است بخوبی در این تعریف منعکس نیست و
در نگاه نخست ذهن خواننده را از نتیجه اصلی که اهداف ، سلامت و رفاه ملت است دور کرده و معطوف
به سازه های فیزیکی و مادی و آهن می نماید و عنصر امنیت که مهمترین و پیچیده ترین نیاز یک جامعه
است نیز آنگونه که درخور سیاستهای کلی نظام و قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
است در تعریف فوق نمایان نیست لذا علاوه بر تعریف فوق باید تبیین تکالیف حکومت در مقابل ملت در
تأمین نیاز های حال و آتیه و حفظ امنیت همه سوی و باتمام اجزاء گوناگون امنیت به نحوی که پاسخگوی
کمیت و کیفیت تهدیدهای طبیعی و انسانی، داخلی و خارجی باشد از سویی تکالیف اجزای جامعه یعنی تک
تک شهروندان در مقابل رهبران و مدیران خود منعکس شود که ضرورت وجود این موارد مهم در تعریف
پدافند غیر عامل کارکردهای آن و جنبه های متنوع گوناگون آن است از کارکردهای پدافند غیرعامل
می توان به :

۱- حفاظت جان مردم

۲- حفاظت زیرساختهای حیاتی

۳- حفاظت تأسیسات و تجهیزات

۴- حفاظت سایبری از کشور

۵- حفاظت شهر در جنگها

۶- تداوم مدیریت و رهبری مردم

۷- تداوم شبکه‌های اطلاع رسانی و رسانه‌های عمومی

۸- پایدار سازی مدیریت عالی کشور

۹- حفظ نظام سیاسی

۱۰- استمرار و تقویت خدمات ضروری

اشاره کرد که قطعاً به این موارد محدود نبوده و دامنه بسیار وسیعی در قالب مفهوم پدافند غیرعامل جای دارد که هر کدام از کارکردها به زعم خود نیازمند اقدامات و تدابیری است که حسب موارد بر عهده مدیران و مسئولان یا مردم قرار می‌گیرد پیداست که این حجم کارکردها و مسئولیتها روابطی را ایجاد می‌نماید و خواه ناخواه حقوق و تکالیفی را ایجاد می‌نماید و هرگاه در جامعه بشری حقوق و تکالیف و مسئولیت‌های سیاسی و اجتماعی و شهروندی شکل می‌گیرند بدون ضابطه و قانون نوشته و مدون سرانجام مطلوب نخواهد داشت لذا اهمیتی که نفس پدافند غیرعامل و ضرورت وجودی آن دارد یک جنبه است که با توجه به کارکردهای وسیع آن ضرورت پیدایش و توسعه آن را اجتناب ناپذیر کرده است و نظام بندی آن در جهت پویایی و حصول نتیجه مثبت و مطلوب صرفاً با پیش بینی تمام زوایا و ارکان آن محقق خواهد شد که مشروعیت و ضمانت اجرایی آن طبق قانون اساسی در اصل ۷۱ آن بر عهده مجلس شورای اسلامی گذارده شده که بدیهی است این وظیفه مجلس شورای اسلامی می‌بایست در قالب قانون و همراه با جری تشریفات قانونی به نظام سیاسی و اجتماعی کشور ارائه گردد و بلحاظ اهمیت و کارکردهایی که ذکر شد هرگونه سهل انگاری و عدم تمرکز و دقت موجب تزلزل استقلال و منافع ملی کشور بر هم خوردن نقشه اقتصادی و دفاعی اقتصادی کشور و نهایتاً بر هم خوردن نقطه تمرکز اصلی پدافند غیرعامل یعنی حفظ امنیت ملی خواهد شد و امنیت مورد نظر پدافند غیرعامل همانگونه که پیشتر نیز عرض شد جامع و همه سویه است.

بخش دوم

اصول حقوقی کنونی پیرامون دفاع غیرعامل :

در وضعیت کنونی جامعه و دنیای مدرن که عصر ارتباطات و اطلاعات را با خود حمل می‌نماید با سپری نمودن آزمون و خطاهای گذشته وجود قانون پیروی از یک سری قواعد تحت عنوان اصول حقوقی و مقررات در جوامع مدنی محسوس می‌باشد، ضرورت و اهمیت پدافند غیرعامل نیز به سبب کارکردها و اهدافی که دنبال دارد از سالها پیش مورد توجه مقامات سیاسی و مسئولین عالی کشور قرار گرفته که سیاستهای کلی ابلاغی مقام معظم رهبری در تاریخ ۸۹/۱۱/۲۹ در ۱۳ بند بطور ویژه به این مقوله مهم اشاره داشته که موازین و مقررات آتی می‌بایست در راستای این سیاستها شکل بگیرد که خوشبختانه جامعیت و

تدبیر و دقت مورد انتظار در بندهای ابلاغیه مشهود است. پیش از این نیز پیرو سیاستهای ابلاغی کلی مجمع تشخیص مصلحت نظام اقداماتی را در این زمینه شروع نموده بود و طی جلسه آن مجمع در تاریخ ۱۳۸۶/۵/۲۷ که رئیس کمیته پدافند غیرعامل و وزیر مسکن و کمیسیونهای گوناگون مجلس شورای اسلامی نیز در آن حاضر بودند پیگیریها و تصویب و بررسی الزامات و ضروریات پدافند غیرعامل به جلسات آتی موکول گردید که پیرو آن در جلسه مورخ ۱۳۸۶/۸/۱۲ مجمع تشخیص مصلحت مجدداً با طرح مباحثی مبادرت به تنظیم اصول و بندهایی برای تعیین سیاستهای کلی و چشم انداز برای سایر مسئولین و قوای سه گانه نمودند.

البته اصول مورد نظر این مقاله به موارد معروض محدود نشده بلکه قسم مهم قواعد کنونی که در مبحث دفاع غیرعامل جاری و ساری است مربوط به مصوبات ذیل است :

۱- قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

۲- آئین نامه اجرایی بند ۱۱ ماده ۱۲۱ قانون برنامه چهارم توسعه

۳- بند پ تبصره ۱۷ قانون بودجه سال ۱۳۸۴

۴- آئین نامه اجرایی بند (و) تبصره ۱۷ قانون بودجه ۱۳۸۵

۵- آئین نامه اجرایی بند (د) تبصره ۱۷ قانون بودجه ۱۳۸۶

۶- آئین نامه اجرایی بند ۱ تبصره ۲۰ قانون بودجه ۱۳۸۶

۷- قانون بودجه سال ۱۳۷۸

۸- قانون بودجه سال ۱۳۸۸

۹- مقررات ملی ساختمان

و آئین نامه های هیأت وزیران در دولتهای مختلف و بخشنامه های وزارتخانه ها خصوصاً وزارت مسکن و شهرسازی (راه و شهرسازی) پیداست که از نظر سبقه قانونی و مشروعیت عمل و اهتمام به ارکان پدافند غیرعامل اقدامات و توجهات قانونی در قالب دستور و مصوبات کم نیست لکن بواسطه گستردگی و دامنه وسیع دفاع غیرعامل این میزان علیرغم تراکم مواد قانونی و حقوقی متناسب با اهمیت موضوع نمی باشد و کاستیها و نواقصی دارد که در بخش مربوطه بدانها پرداخته خواهد شد لذا در خاتمه این بخش به این نکته بسنده می نمایم که : وجود قانون و ایجاد مقررات و تصویب قوانین جدید در تمام زوایای دفاع غیرعامل بسیار مهم و الزامی است و خلاء تدوین مسئولیتهای مدنی و کیفری و تشریح وظایف هر سازمان و ارگان در قبال مفهوم مورد نظر محسوس می باشد از سویی نباید تئوریهای قبلی و سیاستهای رهبری در اوایل دهه ۷۰ را نیز نادیده گرفت.

علی ایحال چالشها و فرصتهایی در زمینه موضوع مقاله وجود دارد که حتی الامکان بدان پرداخته

می‌شود.

بخش سوم

چالشها و فرصتهای متوجه پدافند غیرعامل از نقطه نظر حقوقی :

فرصتها و اقدامات مثبت :

توجه به مطالب پیشین و اقداماتی که تاکنون در مراجع مختلف از جمله سیاستهای مقام معظم رهبری، مجمع تشخیص مصلحت نظام، مجلس شورای اسلامی، وزارتخانه‌های دخیل در امر انجام پذیرفته از قصد و اصرار مسئولین در پیشبرد اهداف و نهادینه نمودن دفاع غیرعامل و تدوین اصول و پایه‌های آن حکایت دارد و تدقیق در عملکرد دولت و مباحث مطروحه در هیأت دولت‌های گذشته و حال و مذاکرات کمیسیون‌های مجلس نشان می‌دهد که قوای مذکور مترصد نوعی جهش و اقدامی اساس می‌باشند که این واکنش‌ها در نوع خود مفید و فرصت قلمداد می‌شود لکن برای تحقق کامل نباید چالشهای پیش رو را نادیده گرفت. چالشهای مورد بحث اعم است از کاستی‌ها، نیازها، بایدها و نبایدها و ضروریات که به تبع موقعیت‌ها و امکان و ازمنه متفاوت خواهد بود در ذیل این بخش به اهم این موارد اشاره می‌نمایم و راهکارهای پیشنهادی را حسب ضرورت در این بخش یا بخشی مجزا بیان خواهیم نمود.

چالشها و کاستی‌ها

۱- عدم توجه دولت به جایگاه رسمی و تعیین چارت سازمانی و هدفمند بنحوی که سازمانی خاص و در رأس آن مدیری توانمند مسئول و متصدی پیگیری اهداف دفاع غیرعامل و مجری سیاستهای نظام در این زمینه باشد این نقیصه نه تنها جبران نشده بلکه طی بخشنامه ابلاغی معاونت توسعه و سرمایه انسانی ریاست جمهوری تحت شماره ۲۰۰/۹۲/۱۳۷۱۲ مورخ ۹۲/۸/۴ ابلاغ گردیده^۱ معاونتی که تحت عنوان «معاونت پدافند غیرعامل» تأسیس گردیده بوده الغا شده و جایگزینی برای این جایگاه تعیین نگردیده، صرف نظر از اینکه توجیه منطقی برای این فعل دولت جدید ارائه شده یا خیر و یا واجد سبقه کارشناس شده هست یا نه هرگز خلاء موجود (عدم وجود سازمانی خاص در زمینه پدافند غیرعامل) قابل توجیه نمی‌باشد.

۲- عدم وجود هرگونه نشریه و مجله‌ای در زمینه پدافند غیرعامل : هرچند صاحب نظران متفکران دارای تألیفاتی در این زمینه می‌باشند (از جمله دکتر سید جواد هاشمی فشارکی - دکتر فؤاد ایزدی - دکتر اصغر افتخاری) لکن وجود نشریات و مجلاتی که بطور مستمر در زمینه موضوع بحث فعالیت نمایند باعث نهادینه شدن و تبدیل شدن موضوع به باور عمومی خواهد شد.

۳- الزامی نبودن آموزش و عدم وجود هرگونه رشته دانشگاهی در مقاطع عالی و تکمیلی : از زمان طرح

۱. روزنامه شرق مورخ ۹۲/۸/۱۸

موضوع پدافند غیرعامل و شروع فرایند بررسی و عمل به بخشی از اهداف آن که به اواخر دهه هفتاد بر می‌گردد و مراجع مهمی چون رهبری معظم و مجمع تشخیص بدان پرداخته اند هنوز مرجعی که متصدی آموزش و تبیین این مقوله مهم باشد وجود ندارد و لااقل وجود احتمال آن بطور صحیح اطلاع رسانی نگردیده است و جای مصوبه قانونی و تعیین ردیف بودجه ای خاص در این زمینه خالی است .

۴- عدم رعایت اصل پراکندگی و رویکرد جدید دولت‌های اخیر در تشکیل شهرک‌های اداری :

از جمله مفاهیم اساسی و ارکان مفهوم پدافند غیرعامل در تقابل با بحرانهای طبیعی (زلزله و سیل) و وقایع انسانی همچون جنگ و حمله‌های هوایی و آتش سوزی‌ها « رعایت اصل پراکندگی » است، این در حالی است که در اکثر طرح‌های تفصیلی اجرایی در شهرهای کوچک و شهرکهای جدید تقریباً در تمامی آنها بافتی به عنوان بافت اداری پیش بینی گردیده که با فحوای فلسفه وجودی پدافند غیرعامل در تعارض و تضاد بنظر می‌رسد و تعصب و افراط برخی مدیران سطح پایین بر این طرح‌ها واجد توجیه منطقی که ارکان دفاع غیرعامل را نیز مرعی باشد بنظر نمی‌رسد پرواضح است که در مواقع بحران رعایت اصل پراکندگی باعث خواهد شد با بهره‌گیری از تأسیسات عمومی و زیر ساختهای دولتی از فشارها و تبعات منفی بحران کاست که این دقیقاً فلسفه و مفهوم ماهیتی اصل پراکندگی است .

۵- عدم وجود الزام قانونی برای اصناف مصرف کننده حامل‌های انرژی :

بسیاری از امور روزمره اجتماع کنونی با اصنافی گزران می‌شود که مصرف اصلی و منشأ خدمات آنها سوخت و به عبارت بهتر انرژی است، مشاغلی همچون حمل و نقل عمومی، نانوايي ها، کارخانه‌های تولید مواد غذایی و امثال ذالک. لکن علی‌رغم کثرت و اهمیت این مشاغل و نقش اساسی آنها الزام قانونی بر کیفیت کار ایشان خصوصاً راجع به دوگانه سوز نمودن حامل‌های انرژی مربوط به اصناف مشابه وجود ندارد و خلاء قانونی و سازمانی در این موارد که مبتلی به فراوان دارد احساس می‌شود. موارد عدیده دیگری از جنس موارد ۴ گانه فوق وجود دارد که در فرصت این مقال نمی‌گنجد و به توضیح مختصر در این باب بسنده می‌نمایم .

بخش چهارم

راهکارهای پیشنهادی در بهره‌گیری از فرصتها و احتراز از چالشها

الف) اهتمام بیشتر مسئولین (قوای سه گانه و مجامع رسمی دولتی) :

همانگونه که در صدر بخش پیشین اشاره گردید از جمله نکات مثبتی که در پیشبرد اهداف پدافند غیرعامل خصوصاً راجع به رکن مورد بحث این مقاله از اهمیت ویژه ای برخوردار است هوشیاری مسئولین در واکنش نسبت به مفهوم و ضرورت ایجابی پدافند غیرعامل می‌باشد که اقدامات مؤثر قانونی در سیاستهای اعلامی رهبری معظم و مجمع تشخیص و قانون برنامه چهارم مهمترین آنها می‌باشند لکن لزوم تلاش و اهتمام

بیشتر بدیهی می‌باشد. راهکاری که در این راستا به ذهن متبادر می‌شود اینست که پیرو سیاستهای ابلاغی و نظریات مجمع تشخیص و برنامه چهارم که جملگی بعنوان مستند و نقشه راه برای هرگونه تصمیم و تقنین بعدی است یعنی مجلس شورای اسلامی بعنوان مرجع رسمی و قانونی برای تقنین مواد قانونی در زمینه مورد بحث باید با تأثیر پذیری از فحوای موارد معروض مبادرت به تشریح و تقسیم وظایف گروههای مختلف دخیل در راهبرد پدافندعامل نماید و نقش اساسی دیگر دولت بعنوان بازوی اجرایی مفاد قانونی است که در راستای مواد قانونی تصویبی مجلس با تنظیم و ابلاغ بخشنامه‌های مختلف روند پیشرفت اهداف پدافند غیرعامل را با تسریع به سرانجام خواهد رساند آنچه متناسب با هدف این مقاله است ضرورت تدوین قوانین لازم و تشریح کامل وظایف هرسازمان توسط مراجع مسئول این امر یعنی مجلس شورای اسلامی و هیأت دولت در مقام تنظیم بخشنامه‌های سازمانی است.

(ب) تعیین سازمان یا معاونتی علی حده برای اجرا و نظارت امور پدافند غیرعامل :

هرچند تخصیص وزارتخانه ای برای اجرا و نظارت مقوله مهم و حیاتی پدافند غیرعامل در عین اهمیت و ضرورت از منظری هزینه ای غیرضرور باشد و این میزان توقع از قوه مجریه شاید گزاف باشد لکن حذف معاونت مستقل و علی حده نیز صحیح بنظر نمی‌رسد و وجود سازمان یا معاونتی که توأم با درایت کامل و خلاقیت تام باشد اجتناب ناپذیر و ضروری است که این امر نیز مانند موارد پیشین نیاز به تخصیص ردیف بودجه خاص و مکفی و تصویب در سطح مجلس و هیأت وزرا است. یعنی همان امری که نسبت به محیط زیست، میراث فرهنگی و صنعت گردشگری در کشور تحقق یافته و در عین پیش بینی در قانون در سطح کشور و رد سطح مراکز استانها نیز مستقر و فعال است.

(ج) اهتمام مجامع فرهنگی

از تجربیات دهه‌های اخیر که به آزموده‌های بدیهی بدل گشته نقش فرهنگ سازی و نقش آفرینی مجامع و سازمانهای فرهنگی در تحقق اهداف مهم اجتماعی است یعنی بدون پیش زمینه‌های تئوریک فرهنگی و ایجاد بستر فکری و خلق انگیزاسیون در اذهان جامعه هیچ فرایند اجتماعی، آرمانی و برنامه عمومی و ملی محقق نخواهد شد. پدافند غیرعامل به عنوان مقوله ای نسبتاً نو و در عین حال واجد اهمیت ویژه (به شرح اهمیتی که پیشتر عنوان گردید). خصوصاً در کشور ایران که بلحاظ موقعیت سوق الجیش، وضعیت منابع اقتصادی و علی الخصوص نظام سیاسی حاکم که در بردارنده آرمانی متمایز از قدرتهای جهان است و همواره مورد تهدید و تجاوز همه سویه از ناحیه این قدرتها و ناعدالتی عصر حاضر قرار گرفته، برای اجرای برنامه‌های پدافند غیرعامل و مقابله با تهدیدهای پیش رو و محتمل استمداد از مجامع فرهنگی لازم و ضروری است نهادهای فرهنگی نیز می‌بایست اقدامات و تدابیری که درخور اهمیت این فرآیند باشد انجام نمایند اقداماتی همچون: بهره مندی از هنرمندان در قالب هنرهای تجسمی و غیر آن، برگزاری همایش‌ها و

مسابقاتی در سطح مقاطع مختلف تحصیلی، انتشار مجلات و روزنامه و هفته نامه و... در زمینه دفاع غیرعامل و تبیین زوایای مختلف و همه جانبه آن و... که متأسفانه اقل اقدامات فرهنگی موارد مزبور می‌باشد لکن مجله و روزنامه ای با مضمون مورد نظر منتشر نشده و اگر هم زمانی انتشار یافته در حدی نبوده که دامنه وسیعی از مخاطبین را تحت الشعاع خود داشته باشد (علی رغم پیگیری در روند تنظیم این مقاله هیچ نشریه ای یافت نشده) البته نسبت به اوضاع کشورمان که غالب موضوعات صرفاً با پیگیری دولت به معنای عام و حمایت مادی آن رونق می‌گیرد این مورد هم حمایت دولت را می‌طلبد که این حمایت از ۲ طریق قابل انجام خواهد بود :

۱- حمایت و رهبری مستقیم: یعنی دولت بواسطه تشکیل نهادی مستقل مشابه آنچه قبلاً در بند ب بخش قبل بیان شد و پشتیبانی مادی و تئوریک اهداف مورد نظر را دنبال نماید که این امر شاید در امور کلی و راهنوردی متمرکزتر باشد لکن بلحاظ پیچیدگی و خاص بودن مقوله فرهنگ رابطه مستقیم دولت با فرهنگ سازی در این زمینه چندان کارساز نخواهد بود زیرا دولتها در مدتی محدود تغییر پیدا نموده در حالی در فرهنگ امری مستمر و نیازمند استمرار ایده ای مستقل و هدفمند می‌باشد. لکن در مواردی که تنها راه ممکن حمایت و دخالت مستقیم باشد با اهم و مهم کردن امور این ارتباط قابل توجه خواهد بود.

۲- حمایت از انجمن‌های مردمی (ان جی اوها) و اعطای استقلال نسبی ضمن نظارت و ترسیم خط مشی واحد و کارساز برای آنها. خوشبختانه در دهه اخیر کشور ما به اهمیت و نقش سازنده ان جی اوها پی برده و در بسیاری از معضلاتی که مربوط به فرهنگ می‌شود از وجود این انجمن‌ها بهره جسته و ثمرات گوناگون اعتماد به انجمن‌های مردمی را می‌توان هم در مذاق دولت احساس نمود و هم در کام عامه مردم، پیشنهاد می‌شود دولت به جای دخالت مستقیم در امر فرهنگ سازی و تبدیل به باور عمومی نمودن دفاع غیرعامل با نگاهی اعتدالی و توأم با اطمینان و امید ضمن ترسیم نقشه ای که بیان کننده اهداف نظام باشد ترویج فرهنگ و بستر سازی فرهنگی امر حیاتی پدافند غیرعامل را به انجمن‌های مردمی و نهادهای فرهنگی واگذار نماید و در قالب ردیفهای مالی و جداگانه و از پیش تعیین شده عهده دار هزینه‌های ناشی از فرایند فرهنگ سازی را بر عهده بگیرد. این اقدام هم از حجم کار و تراکم فکری دولت خواهد کاست و هم پویایی و آثاری که انجمن‌های مردمی دارند و ریشه ای که آموزه‌های دینی در افکار عمومی کشور دارد قطعاً نتایج مطلوبی را بهمراه خواهد داشت. لذا این ایده نیز همچون سایر ایده‌ها اگر در ضابطه ی مدون شکل نیابد در گذر زمان اندک دچار رکود، سقوط و فراموشی خواهد شد و اندک تغییری موجب فراقکسی و رکود هدف نیز خواهد شد ولیکن اگر تمامی اقداماتی که در این بند عرض گردید لباس تصویری و تقنینی و رسمی به خود پوشیده باشد گذر زمان و حوادث و حواشی کمترین تاثیر منفی و رکود را بدنبال خواهد داشت لذا نقش حقوق و اصول حقوقی بواسطه ارتباطی که این علم با سایر علوم از جمله، علوم اجتماعی، روانشناسی،

علوم سیاسی و .. دارد قطعاً مسیرهای صحیحتری را راهنما خواهد بود.

د) ضرورت توجه به آموزش و تعیین رشته ای مرتبط در مجامع علمی و دانشگاهها :
وجود سبقه منطقی و فکری در موضوعات اجتماعی و سیاسی همواره از علل پیروزیهای حاصل بوده و سبقه آکادمیک و ایدئولوژیک نیز جزو ویژگی هایی است که پیروزیهای موضوعات اجتماعی و سیاسی و اقتصادی و فرهنگی را دو چندان می کند نگاهی گذرا به تاریخچه هفتاد سال اخیر به تحولات اجتماعی و سیاسی کشور نقش دانشگاه و سیستم آموزش کشور را در شکل گیری موضوعات اجتماعی و سیاسی و .. را یادآور خواهد شد .

پدافند غیرعامل نیز زمانی شکل قابل اطمینان و رسمی بخود خواهد گرفت که به ذیور دانش و به صنعت آکادمیک بودن آراسته شود. هرچند در حال حاضر رشته های جدیدی که مرتبط با مدیریت اجتماعی و اقتصادی حتی در مقاطع تحصیلات عالی و دکتری نیز شکل گرفته ولی آنگونه که باید این رشته ها مرتبط با نفس دفاع غیرعامل نیستند هرچند از لحاظ نتیجه و ماحصل فارغ التحصیلی در رشته های مزبور می توان نقش آنها را در پیشبرد اهداف دفاع غیرعامل مشاهده کرد لکن همانطور که بیان شد این موارد صرفاً نتیجه هستند ولی برای رسیدن به نفس هدف و مرجعی که صادر کننده جامع اهداف پدافند غیرعامل باشد تدریس و تحصیل در رشته ای خاص تحت عنوان خاص باید مورد توجه باشد در حالی که متأسفانه در مقاطع تحصیلی ابتدایی و متوسطه نیز به اقل اهداف پدافند غیرعامل در قالب تدریس درس بنام آمادگی دفاعی آن هم به عنوان درسی غیر رسمی و غیر مهم و زوایای مهمتر و گسترده تر پدافند غیرعامل ترسیم نشده و ذهن نسل جدید که بیشترین ارتباط را با اهداف و نتایج آن خواهند داشت از تمامی ارکان و زوایای دفاع غیرعامل و ضرورت آن بی اطلاع می باشد لذا وزارت آموزش و پرورش و وزارت علوم می توانند با مطالعه و کار کارشناسی جایگاهی علمی که هم واجد وصف رسمیت باشد هم بیانگر اهمیت فوق العاده موضوع، ضمن تنظیم طرح و ارائه لایحه به مرجع قانونگذاری در مقاطع مختلف تحصیلی و فتح باب در رشته های جدید و خاص با مضمون دفاع غیرعامل روند دانش محور و رسمی این مقوله مهم را رونق بخشند.

ه) توجه قانونگذار و سایر مسئولین به امتیازهای مثبت و منفی تکنوکراسی و مدیریت تکنوکرات ها :

تکنوکراسی عنوانی است که غرب بر سلطه مطلق متخصصین و صاحبین فنون و حرف و هنرهای خاص قراردادده اند، یعنی وقتی در جامعه ای سلطه تکنوکرات ها پذیرفته شود آرمانهای ارزش و اخلاقی و حتی مذهبی هم به حاشیه می رود که با توجه به ریشه عمیق آموزه های دینی و عقاید شرع مقدس سلطه تکنوکراسی با این کیفیت نه مطلوب است نه منظور این مقاله بلکه نحوه بهره برداری و انتفاع احسن از تکنوکراسی منظور این بند می باشد. توضیح اینکه عقلانیت محض و عقلانیت ابرازی از جهاتی که منافی عقاید اصلی مردم نباشد بایستی مورد توجه دولت و البته قانونگذار باشد چراکه همانگونه در ابتدای مقاله

ارائه گردید خروجی اصلی و هدف غایی دفاع غیرعامل مردم و جامعه انسانی به مفهوم خاص و عام آن می‌باشد و از این حیث است که عقلانیت محض و تکنوکراسی مورد نظر غرب را با خوف محتوای غیر انسانی و با عقاید داخلی در تعارض است پذیرفت و با ابزار فرهنگ داخلی و آموزه‌های ریشه‌ای دینی ادغام نمود زیرا تنها در این زمان است که می‌توان بین ابزارها (عقل و دانش) و اهداف داخلی مناسبتی مطلوب و قابل انتفاع ایجاد نمود و صرف پیاده نمودن فن و تکنیک یک تکنوکرات را فدای سایر دغدغه‌های اجتماع نمود برای مثال در اجرای پروژه‌های عظیم و سازه‌های عمومی و تأثیر گذار رعایت اصول امنیتی برای مواقع جنگ و حوادث طبیعی، محیط زیست مالکیت خصوصی اشخاص و نارضایتی عمومی و تبلیغ سوء هم باید مورد توجه قرار گیرد و به صرف اینکه عمل انجام شده منطبق با فنون خاص رشته معماری، عمران، ساختمان و... است نباید قانع و امیدوار بلکه باید انگیزه اجتماع نگر و کلی نگر که دقیقاً مورد نظر فلسفه پدافند غیرعامل است یک نگرش و دیدگاه فرا تکنیکی نیز داشت «تفاوت عقل ابزاری و غیر ابزاری در اینجا مشخص می‌شود. شما وقتی از تکنوکراسی دفاع می‌کنید به معنای عقل ابزاری در برابر عقل فرا ابزاری و دینی است و باید متوجه این مفهوم بود»^۱ البته وقتی قانونگذار به مقوله تکنوکراسی می‌پردازد باید ضمن دقت و توجه به مسائل پیرامونی بیان شده (دین، اخلاق، انسانیت) موازین مؤثر در بهبود فرایند عملی پدافند غیرعامل را معطوف داشته و از اعمال نظریات سیاسی و تعلق خاطر به نظریات اشخاصی که در قبل یا در حال حاضر پرچمدار تکنوکراسی هستند اجتناب نماید زیرا ورود برخی ایده‌ها در این زمینه خاص (تکنوکراسی) و حتی سایر زمینه‌ها دیدگاه کلی نگر، اجتماع نگر و منافع عامه و منافع غایی نظام سیاسی و مفهوم مقدس جمهوری اسلامی را تحت الشعاع قرار خواهد داد که متباین با فلسفه وجودی پدافند غیرعامل است همچنانکه در ادوار مختلف در کشور چه پیش از انقلاب اسلامی و چه در دوران انقلاب افراط و تفریط‌هایی در سلطه و عدم سلطه تکنوکراسی رخ داده و هربار عقل ابزاری و تجلی توسعه بر مبنای فن و تکنیک مطلقاً به سبب حامیان آنها به حاشیه رانده شده کشور رکود اقتصادی و اجتماعی و حتی اخلاقی داشته و هربار دوره‌ای با دیدگاهی که شبیه با لیبرالیسم غرب سلطه پیدا کرده نتیجه‌ای جز رونق زندگی اشراف، اسراف، چشم‌وهم چشمی و... بهمراه نداشته (مانند پهلوی دوم و نقش خانواده شاهنشاهی در فساد اقتصادی و تضعیف تولیدات و صنعت داخلی) لذا در حقوق داخلی و نظامات فنی و مهندسی کشور می‌بایست باید و نبایدهایی از سوی قانونگذار تدوین گردد تا ضمن اعطای اختیارات و امتیازات ویژه به فن و تخصص و صاحبین آنها موازین دینی و اعتقادی جامعه را نیز محافظت و تکریم نمود که متأسفانه عدم توجه قانونگذار به این مسئله و عدم وجود هرگونه تصریح در موارد مبتلی به باعث گردیده در اجرای پروژه‌های شهرسازی و شهرک‌سازی (بعنوان مثال ساختمان‌های مسکن مهر در سالهای اخیر و شهرسازی‌هایی که در دهه هفتاد خصوصاً در تهران

۱. خبر کد ۲۰۹۶ از گفتگوی خبرنگار حوزه احزاب با آقای پرویز امینی محقق و پژوهشگر

اجرا می‌شد.) هیچ توجهی به نکات اعتقادی و فرهنگی مردم نشود و نظامی که آرمان آن در قیاس با جوامع پیرامونی غرب و غرب زده چیزی متباین با اصول لیبرالیسمی - کمونیسمی اشرافی‌گری و غیر اخلاقی است، هماهنگی سازه‌ها و مدیریت خرد و کلان فنون و تولید و صنعت و دانش بسیار مهم و حیاتی است و اهداف پدافند غیرعامل بدون رعایت آنها دست یافتن نخواهد بود. اگر در سالهای پیش مقرراتی در این زمینه وضع می‌گردید اکنون شاهد برخی اقدامات وسیع، پروژه‌های عظیم که از بیت المال مسلمین بوجود آمده و ضمن استفاده و بهره برداری ظاهری منافع فرهنگی و ریشه‌ای را خود جای نداد، عدم رعایت اصل پراکندگی هم که در بخش‌های پیشین مورد اشاره قرار گرفت مضاف بر نتایج فرهنگی و اخلاقی احتمالی صدمات و خسارات و ایذاء عمومی را در بر خواهد داشت که جا دارد مجلس شورای اسلامی برای پیشگیری از ادامه این گونه سازه‌ها و ایده‌ها قانونی منسجم و کارآمد تصویب نماید.

نتیجه‌گیری

هرچند مطابق مندرجات این مقاله چند دهه از اجرای اهداف و برنامه‌های پدافند غیرعامل سپری می‌گردد و سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری و تصمیمات مجمع تشخیص مصلحت نظام و مجلس شورای اسلامی اهتمام و توجه ویژه مسئولین را بازگو می‌نماید و از سویی ضرورت و اهمیت توجه بیشتر نیز جلوه گر است و علی‌رغم تصویب مقررات ملی ساختمان، مصوبه‌های وزارت راه و شهرسازی قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی - اجتماعی فرهنگی جمهوری اسلامی و آئین نامه اجرایی آن، قوانین بودجه سالهای ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷ و ۸۸ و آئین نامه‌های اجرایی مربوطه سعی در تقنین و توجیه حقوقی دفاع غیرعامل بعمل آمده و نتایج مطلوبی هم بهمراه داشته لکن علم حقوق که قدمتی به عمر بشر دارد و ارتباط آن با اکثر علوم و روابط انسانی و نظم اجتماع در تمامی زوایای اجتماع و نظام سیاسی غیر قابل انکار است باید نقش گسترده تری در مقوله پدافند غیرعامل ایجاد نماید زیرا تدوین و تقنین و نظام مند نمودن امور و دادن وجهه‌ای که واجد ضمانت اجرایی مؤثر باشد در هر موضوع خصوصاً دفاع غیرعامل که هم سببه‌ای چون قانون اساسی، ادله شرعی و عقلی، دغدغه رهبری معظم دارد و هم نقش اساسی در پیشرفت توأم با امنیت و آرامش خیال عمومی را ایفاء می‌کند باید منسجم تر و ضابطه مند تر از هر مسئله دیگری باشد و با دعوت از علمای رشته حقوق و یافتن راههای اصولی و حقوقی و ایجاد ضمانت اجرایی مؤثر برای تحقق ضوابط بطریق علمی (ایجاد رابطه بین دانشکده‌های حقوق و مدیریت پدافند غیرعامل) راه را برای پیشرفت کشور هموار و هموارتر نمود و این نکته را هرگز فراموش نکرد که اگر قانون اشتباه و کاملاً علم باشد اگر وجود داشته باشد قابل شناخت و اصلاح است ولی نبود اصلاح و شناختی را نیز بدنبال نخواهد داشت در حالی که اساتید و دانشمندان حقوق ایران در مقایسه با هم طرازان سایر کشورها از ذکاوت و تدبیر بسیار بالایی برخوردار بوده و یقیناً استفاده از مشورت ایشان در بسیاری از امور کشور کارساز و مفید خواهد بود در صورتی که وقت همایش ایجاب

نماید درباره مزیت استفاده از علم حقوق و نظر مشورتی حقوقدانان در مورد سایر علوم را نیز تشریح خواهم نمود.

منابع و مآخذ

- ۱- نهج البلاغه
 - ۲- سایت دانشنامه ازاد (Wikimedia)
 - ۳- روزنامه شرق مورخ ۹۲/۸/۱۸
 - ۴- قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
 - ۵- آئین نامه اجرایی قانون برنامه چهارم توسعه
 - ۶- قانون بودجه مصوب سال ۱۳۸۴
 - ۷- قانون بودجه مصوب سال‌های ۸۷ و ۸۸
 - ۸- آئین نامه اجرایی قانون بودجه سال ۱۳۸۵
 - ۹- آئین نامه اجرایی قانون بودجه سال ۱۳۸۶
- منابع ذیل صرفاً جهت مطالعه بوده و هر جا استفاده گردیده در محتوا ذکر شده :
- ۱- هاشمی فشارکی، دکتر سید جواد - انتشارات بوستان حمید
 - ۲- اظهارات دکتر پرویز امینی - در خصوص تکنوکراسی